

Ο ελληνισμός έχει μακρά, με κατά καιρούς, σημαντική ιστορική διαδρομή. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 και 400 περίπου χρόνια υπό την Οθωμανική Αυτοκρατορία επαναστάτησε, το 1821. Αυτή τη μακρά περίοδο στην Ευρώπη (κυρίως: Ιταλία, Γαλλία, Αγγλία, Γερμανία, Ρωσία), πραγματοποιήθηκε η αναγέννηση, ο διαφωτισμός, η βιομηχανική επανάσταση. Έγιναν σημαντικές πρόοδοι στους τομείς της επιστήμης, του πολιτισμού, των υποδομών, της βιομηχανίας, του εμπορίου κ.ο.κ.

Την ίδια περίοδο, στον Ελληνικό χώρο, δεν υπήρχε κράτος. Τα υποκείμενα της οικονομίας ήταν μικροί αγρότες, κτηνοτρόφοι, και τεχνίτες. Έλληνες έμποροι ήταν εγκατεστημένοι κυρίως εκτός της σημερινής επικράτειας. Μόνο η ναυτιλία είχε κάπως ισχυρότερη παρουσία.

Το 1823, στη Β! Εθνοσυνέλευση, έγινε για πρώτη φορά ισολογισμός και προϋπολογισμός. Κατεγράφησαν: Έσοδα 12 εκατ. και Έξοδα 38 εκατ. γρόσια. Δηλαδή από την αφετηρία υπήρξε έλλειμμα, το οποίο καλύφθηκε με τη σύναψη δανείων.

Το 1824, οι επαναστατημένοι έλληνες έλαβαν δύο δάνεια ύψους 2.800.000 λιρών, εκ των οποίων στην Ελλάδα έφθασαν 530.000 λίρες, οι οποίες σπαταλήθηκαν στην εμφύλια διαμάχη. Τα δάνεια αυτά μας έθεσαν σε τροχιά εξάρτησης από τις τότε «Μεγάλες Δυνάμεις» (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία).

Σημειώνεται ότι την περίοδο 1824-1826 οι επαναστατημένοι έλληνες μπήκαν στη δίνη εμφύλιας διαμάχης (δηλαδή ξανακτύπησε η υποβόσκουσα χρόνια νόσος του ελληνισμού).

Το 1827, οι Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία στο Ναυαρίνο έσωσαν την επανάσταση. Αναγνώρισαν την αυτονομία της Ελλάδας, η οποία κάλυπτε την Πελοπόννησο, μέρος της Στερεάς και νησιά των Κυκλάδων. Το 1827, η Γ! Εθνοσυνέλευση επέλεξε ομοφώνως ως πρώτο Κυβερνήτη της Ελλάδας τον Ιωάννη Καποδίστρια, προσωπικότητα με σημαντική δράση στην Ευρώπη του 19ου Αιώνα.

Ο Καποδίστριας προσπάθησε να θέσει τις βάσεις για τη συγκρότηση κράτους και οικονομίας, των 3 εκατ. εξαθλιωμένων ελλήνων. Ίδρυσε το Νομισματοκοπείο, κατέστησε τον φοίνικα εθνικό νόμισμα αντικαθιστώντας το τουρκικό γρόσι, κατασκεύασε ναυπηγεία προώθησε τη ναυτιλία, ίδρυσε Γεωργική Σχολή, έφερε την πατάτα, ίδρυσε Εμποροδικείο, Τράπεζα και Πανεπιστήμιο. Το 1827 αδυνατεί να πληρώσει τα τοκοχρεολύσια των «δανείων της ανεξαρτησίας» και κηρύσσει την 1^η χρεοκοπία. Τον Οκτώβριο του 1831 ο Καποδίστριας δολοφονείται.

Το 1832, με τη συνθήκη του Λονδίνου, οι τότε μεγάλες δυνάμεις αναγνώρισαν ως ανεξάρτητο κράτος το «Βασίλειο της Ελλάδας» με Βασιλέα τον Όθωνα, παιδί του Βασιλιά της Βαυαρίας. Έτσι, οι Γερμανοί πατούν πόδι στην Ελλάδα. Επί Αντιβασιλείας (λόγω της μικρής ηλικίας του Όθωνα), αντικαταστάθηκε ο φοίνικας με τη δραχμή, επιβλήθηκαν υψηλοί φόροι, υποθηκεύτηκαν εθνικά κτήματα, ιδρύθηκε η Εθνική Τράπεζα.

Το 1841 ο Άγγλος Πρέσβης στην Ελλάδα Sir Lyons δηλώνει: «Μία πραγματικά ανεξάρτητη Ελλάδα είναι παραλογισμός. Η Ελλάδα μπορεί να γίνει είτε Ρωσική είτε Αγγλική. Και αφού δεν πρέπει να γίνει Ρωσική είναι ανάγκη να γίνει Αγγλική». Η δήλωση ενδεικτική του τρόπου με τον οποίο οι τότε μεγάλοι αντιμετώπιζαν την Ελλάδα.

Το 1843, η χώρα κηρύσσει τη 2^η χρεοκοπία. Υπογράφεται μνημόνιο και λαμβάνονται σκληρά μέτρα λιτότητας. Η οικονομία βυθίζεται, η χώρα σέρνεται.

Το 1864 τα Επτάνησα, προστίθενται στον εθνικό κορμό. Τα τελευταία 30 χρόνια του αιώνα σημαδεύονται από τον Χαρίλαο Τρικούπη. Ο Τρικούπης διετέλεσε 7 φορές, περίπου 11 χρόνια, Πρωθυπουργός. Τότε προωθήθηκε ο αστικός εκσυγχρονισμός της εποχής, δημιουργήθηκαν σημαντικές, για την εποχή, δημόσιες υποδομές, έγινε η αποξήρανση της Κωπαίδας και η διάνοιξη της διώρυγας Κορίνθου. Ανα-

Ελληνική Οικονομία:

Πορεία από το 1821 έως σήμερα με επιτυχίες, λάθη και κλυδωνισμούς

μέρος 1ο

Κωνσταντίνος Τσαμαδιάς*

πτύχθηκε η βιοτεχνία, η ναυτιλία και η αγροτική παραγωγή. Ίδρύθηκαν Τράπεζες, αγοράστηκαν 3 θωρηκτά. Το 1880/81 η Θεσσαλία προστέθηκε στον εθνικό κορμό. Το 1896, στην Ελλάδα υπήρχαν μόνο 13 Ανώνυμες Εταιρείες. Παράλληλα η χώρα συσσώρευε υψηλό χρέος. Έτσι, όταν το 1893, ξέσπασε στις ΗΠΑ, χρηματοπιστωτική κρίση, γνωστή και ως «πανικός του 1893», η ελληνική οικονομία κλυδωνίζεται. Η χώρα, που ήταν υπερδανεισμένη, με παιχνίδι των ανακτό-

ρων εις βάρος του Τρικούπη, χρεοκοπεί για 3^η φορά. Ακολουθεί μαρσαμός της οικονομίας. Ο Τρικούπης το 1895 δεν εκλέγεται ούτε Βουλευτής (επιβεβαιώνοντας την αχαριστία πολλών Ελλήνων), αποσύρεται στη Γαλλία και το 1896 πεθαίνει.

Το 1897, ο πρωθυπουργός Δηλιγιάννης κηρύσσει πόλεμο κατά της Τουρκίας ο οποίος αποδεικνύεται καταστροφικός για τη χώρα. Ακολουθούν ισχυροί κλυδωνισμοί και επιβλήεται Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος.

Έτσι μπαίνουμε στον 20^ο αιώνα. Το 1909, μετά το κίνημα στο Γουδί, αναλαμβάνει ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Ο Βενιζέλος διετέλεσε 7 φορές Πρωθυπουργός. Αθροιστικά 12 έτη και 5 μήνες. Τα έτη 1912 και 1913 η Ελλάδα λαμβάνει μέρος στους 2 Βαλκανικούς Πολέμους, με την πλευρά των νικητών. Η Μακεδονία, η Ήπειρος, η Κρήτη και τα Νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου, προστέθηκαν στον εθνικό κορμό. Την περίοδο 1914-1918, λαμβάνει μέρος στον 1^ο παγκόσμιο πόλεμο και η Δυτική Θράκη, προστέθηκε στον εθνικό κορμό. Ο Ελληνο-Τουρκικός πόλεμος 1918 - 1922 κατέληξε στη Μικρασιατική καταστροφή. Έρχονται περίπου 1,5 εκατ. Έλληνες πρόσφυγες. Παράλληλα, τη δεκαετία του 20, η οικονομία προχωρεί. Γίνεται το φράγμα της λίμνης του Μαραθώνα, διανέμονται κτήματα σε ακτήμονες και διευρύνεται η αγροτο-κτηνοτροφική παραγωγή. Από 1.200 επιχειρήσεις με 59.600 εργαζόμενους το 1909 η οικονομία πάει στις 33.800 επιχειρήσεις με 154.100 εργαζόμενους το 1920. Αναπτύσσεται η ναυτιλία, η βιομηχανική παραγωγή και το εμπόριο. Όμως, και πάλι έχει σωρευθεί υψηλό δημόσιο χρέος. Τη χρονική περίοδο 1929 - 1932, ξέσπασε στις ΗΠΑ οικονομική κρίση. Η ελληνική οικονομία κλυδωνίζεται. Το 1932 ο Ελευθέριος Βενιζέλος κηρύσσει την 4^η χρεοκοπία. Αποχωρεί της πολιτικής. Ακολουθεί δυσβάστακτη φορολογική επιβάρυνση. Κατάρρευση τραπεζών, Ανεργία, Υποτίμηση. Πτώση σημαντική του βιοτικού επιπέδου του ελληνικού πληθυσμού.

Την περίοδο 1932 - 1936, βραχύβιες κυβερνήσεις και τελικά ο Ι. Μεταξάς ο οποίος προετοίμασε την Ελλάδα για τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο και έλαβε μέτρα κοινωνικών προστασίας. Κατά τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο, καταστροφή των παραγωγικών δομών της οικονομίας. Το 1947 τα Δωδεκάνησα, προστίθενται στον εθνικό κορμό. Η Ελλάδα αποκτά τα εδαφικά όρια που έχει σήμερα.

Οι Έλληνες την περίοδο 1946 - 1949 έκαναν έναν ανόητο και καταστροφικό εμφύλιο πόλεμο, με πρωταρχική την ευθύνη της τότε αριστεράς και τη συμμετοχή και της άλλης πλευράς (το σαράκι ξανακτύπησε). Μεγάλη καταστροφή ανθρώπινου και φυσικού κεφαλαίου. Η Ελλάδα βγαίνει από τον εμφύλιο με κοινωνία διχασμένη και οικονομία κατεστραμμένη. Πολιτική ρευστότητα, την περίοδο 1944-1953 με 18 Κυβερνήσεις και 8 υποτιμήσεις της δραχμής. Τα πηλιά κοινωνικά

στρώματα σε φτώχεια. Από το 1950 αρχίζει η περίοδος συγκρότησης της οικονομίας και του κράτους.

Το 1953 ο Μαρκεζίνης κάνει επιτυχημένη υποτίμηση της δραχμής και αρχίζει η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου και η προσέλκυση ξένων κεφαλαίων.

Η περίοδος 1955 - 1963, σημαδεύεται από την ηγεσία του Κων/νου Καραμανλή. Ο Καραμανλής διετέλεσε 8 έτη Υπουργός, 14 χρόνια Πρωθυπουργός, και 10 χρόνια Πρόεδρος Δημοκρατίας. Έχει την μεγαλύτερη διάρκεια συμμετοχή στην ηγεσία της χώρας, με δεύτερο το Βενιζέλο και τρίτο τον Τρικούπη. Την περίοδο Καραμανλή η οικονομία μεγεθύνεται ταχύτατα με ρυθμό, κατά μέσο όρο, ετησίως 7% (δεύτερη επίδοση παγκοσμίως). Και αυτό γίνεται με δημοσιονομική πειθαρχία και νομισματική σταθερότητα. Διεθνώς, πολλοί μίλησαν για οικονομικό θαύμα. Πραγματοποιούνται υψηλές επενδύσεις στον τουρισμό, τη ναυτιλία, τη γεωργία, τη βιοτεχνία και βιομηχανία. Γίνονται πολλά και σημαντικά δημόσια έργα και μονάδες βαριάς βιομηχανίας. Πρώτη, η Ελλάδα, πέραν των 6 ιδρυτικών χωρών, υπέγραψε συμφωνία σύνδεσης με την ΕΟΚ το 1961. Τότε, αρχίζει το άνοιγμα της ελληνικής οικονομίας στο ευρωπαϊκό περιβάλλον.

Την περίοδο της δικτατορίας, 1967-1974 η συμφωνία σύνδεσης ανεστάλη, ενώ η μεγέθυνση της οικονομίας συνεχίστηκε.

Η περίοδος από τις 24 Ιουλίου του 1974 έως σήμερα υπήρξε ενδιαφέρουσα. Αρκετά τα επιτεύγματα αλλά πάλι με παραλείψεις και λάθη... Όμως, ο χαρακτηρισμός της από την πλευρά του ΣΥΡΙΖΑ συλλήβδην ως καταστροφικός, είναι ανιστόρητος και αυθαίρετος. Θα την σκιαγραφήσουμε αναλυτικότερα κάλοντας χρήση στοιχείων της Eurostat (2017), για την εξέλιξη θεμελιωδών μεγεθών της οικονομίας.

Περίοδος: Ιούλιος του 74 - 21/10/1981

Πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής τελευταίο έτος Γ. Ράλλης.

Λύθηκε το πολιτειακό πρόβλημα. Συγκροτήθηκε η Προεδρευόμενη Δημοκρατία. Λειτουργήσε αδιάτακτα και σε όλο της το εύρος η Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Ετέθη και πάλι σε ενέργεια η συμφωνία σύνδεσης με την ΕΟΚ. Η Οικονομία, στο τέλος της 10ετίας του 70, βρισκόταν σε πορεία σύγκλισης προς τις οικονομίες της ΕΟΚ. Το 1980 υπεγράφη η ένταξη στην ΕΟΚ. Η Ελλάδα, έγινε το 10^ο πλήρες μέλος της.

Μεγέθη: Μέση Τιμή των ετήσιων ρυθμών μεγέθυνσης + 3,7%. Μέση Τιμή των ετήσιων δημοσίων ελλειμμάτων - 2,5%. Μέση Τιμή των ετήσιων ρυθμών συσσώρευσης του δημοσίου χρέους + 5,0%. Ανεργία 2,1%.

Συμπέρασμα: Η ελληνική οικονομία είχε πολύ καλές επιδόσεις. Τις καλύτερες επιδόσεις συγκριτικά με τις επόμενες περιόδους διακυβέρνησης μέχρι και σήμερα. Η μεγέθυνσή της, άνω του μέσου των χωρών της ΕΟΚ, σε συνθήκες δημοσιονομικής πειθαρχίας. Σύγκλιση με τις χώρες της ΕΟΚ.

* Ομότ. Καθηγητής Οικονομικής Αξιολόγησης Επενδύσεων και Πολιτικών στην Εκπαίδευση, τη Δια Βίου Μάθηση και την Έρευνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Πρόεδρος του Ελληνικού Ινστιτούτου Οικονομικών της Εκπαίδευσης & Δια Βίου Μάθησης, της Έρευνας & Καινοτομίας. Μέλος του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ειδικών στα Οικονομικά της Εκπαίδευσης

Συνεχίζεται στο αυριανό μας φύλλο με το Β' μέρος

Συνέχεια από
το χθεσινό μας φύλλο

Ελληνική Οικονομία:

Πορεία από το 1821 έως σήμερα με επιτυχίες, λάθη και κλυδωνισμούς

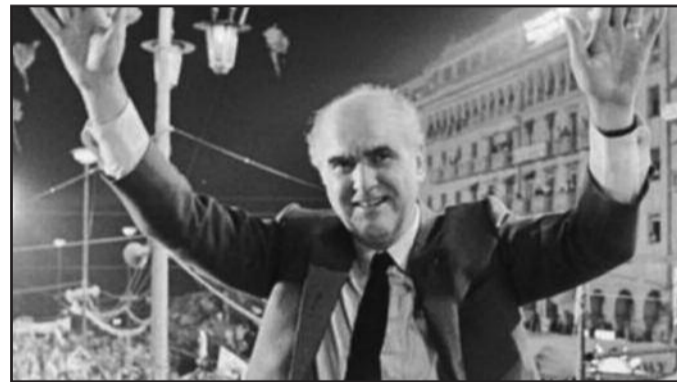
μέρος 2ο

Κωνσταντίνος Τσαμαδιάς*

Περίοδος:
21/10/1981 - 2/7/1989
Πρωθυπουργός Ανδρέας
Παπανδρέου

Η Ελλάδα, ως μέλος της Ε-ΟΚ, κάνει πολύ λίγα για να προσαρμοσθεί στο ευρωπαϊκό κεκτημένο. Το σύστημα αξιών απορρυθμίστηκε, η διαφθορά και η φοροδιαφυγή που βέβαια ήταν και είναι διαχρονική θέριψε. Η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας υποχώρησαν. Οι προσπάθειες να κρατηθούν στη ζωή ζημιόγρονες επιχειρήσεις απέτυχαν. Ο στενός και ευρύτερος δημόσιος τομέας γιγαντώθηκε πέραν πάσης οικονομικής λογικής. Στον ευρύ δημόσιο τομέα κυριαρχούσαν πανίσχυρα συνδικάτα τα οποία κρατούσαν σε ομηρία τους πολίτες αλλά και τις μετέπειτα κυβερνήσεις. Κατασπαταλήθηκαν οι πόροι που εισέρρευσαν από την ΕΟΚ. Ο τομέας της γεωργίας συνέχι-

σε να στηρίζεται στο μικρό και κατακερματισμένο γεωργικό κλήρο. Το συνεταιριστικό κίνημα, κατακερματισμένο και αναποτελεσματικό, με πολλές εστίες διαφθοράς. Όλοι ζητούσαν επιδοτήσεις. Η φούσκα της εγχώριας ζήτησης η οποία χρηματοδοτείτο με δημόσιο δανεισμό μεγάλωνε ιλιγγιωδώς. Υπερβολική αύξηση μισθολογικού κόστους στο δημόσιο τομέα και της συνταξιοδοτικής δαπάνης η οποία έκτοτε συνεχίστηκε. Οι πολίτες έμαθαν να ζουν σε ροζ σύννεφο ψευδαισθήσεων ευμάρειας, πέραν των παραγωγικών δυνατοτήτων τους.

Μεγέθη: Μέση Τιμή των ετήσιων ρυθμών μεγέθυνσης + 0,70%. Μέση Τιμή των ετήσιων δημοσιονομικών ελλειμμάτων - 9,0% (πχ 1985: -11,6%, 1989: -12,2%). Μέση Τιμή των ετήσιων ρυθμών συσσώρευσης του δημοσίου χρέους +12,8%. Δηλαδή, η αυξητική δυναμική του δημοσίου χρέους έγινε εκρηκτική. Ανεργία 6,1%. Υποτιμήσεις (1983, 1985) της δραχμής αποτυχημένες. Υψηλός πληθωρισμός. Το εμπορικό ισοζύγιο μεταπολεμικά ελλειμματικό. Από - 4%, πριν το 1981, έφθασε στο - 14,4%, το 2010.

Συμπέρασμα: Το αξιακό σύστημα διολίσθησε σε αντιπαραγωγικές ατραπούς. Η οικονομία ανέκοψε τη δυναμική προσαρμογής. Εκτροπή στα δημόσια οικονομικά. Υψηλότερα δίδαμα ελλείμματα και εκρηκτική αυξητική δυναμική του δημοσίου χρέους. Την περίοδο αυτή ρίζωσαν πολλές παθογένειες. Ως θετική συμβολή καταγράφεται η ενσωμάτωση κοινωνικών στρωμάτων που μέχρι τότε ήταν εκτός των τειχών.

Περίοδος 11/4/1990 - 13/10/1993

Πρωθυπουργός Κώστας Μητσοτάκης

Ορθή πολιτική ρητορική για αποκατάσταση της δημοσιονομικής πειθαρχίας και για προώθηση των αποκρατικοποιήσεων. Δεν τελεσφόρησε, κυρίως, γιατί το πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον ήταν εχθρικό. Το 1992 υπεγράφη η συνθήκη του Μάαστριχτ, οπότε η οικονομία εκτέθηκε σε τρίτο κύμα διεθνοποίησης μετά το πρώτο του 1961 και δεύτερο του 1981.

Μεγέθη: Μέση Τιμή των ετήσιων ρυθμών μεγέθυνσης + 1,20%. Μέση Τιμή των ετήσιων δημοσίων ελλειμμάτων - 10,5%. (πχ 1990: -14,2%, 1993: -12,0%). Μέση Τιμή των ετήσιων ρυθμών συσσώρευσης του δημοσίου χρέους + 5,0%. Το δημόσιο χρέος υπερέβη το 100% του ΑΕΠ το 1992. Ανεργία 8%.

Συμπέρασμα: Η ορθή πολιτική ρητορική δεν έφερε ανάλογα αποτελέσματα αφού οι αγκυλώσεις είχαν εγκατασταθεί στην κοινωνία και την οικονομία. Οι επιδόσεις της οικονομίας καλλίτερες από την προηγούμενη περίοδο Παπανδρέου, παρά τη

μετακύληση βαρών που είχε γίνει, αλλά υποδεέστερες της περιόδου Καραμανλή.

Περίοδος 13/10/1993 - 7/3/2004

13/10/93-22/1/96 Πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου
22/1/96-7/3/2004 Πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης

Επιχειρούνται προσαρμογές που υπαγόρευε η συνθήκη του Μάαστριχτ. Γίνεται σχετικό δημοσιονομικό συμμαζέμα εν όψει της ένταξης στην ζώνη του ευρώ. Οι προσπάθειες προσαρμογών συναντούν αντιστάσεις στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ.

1994-2000: πριν την ένταξη στην Ευρωζώνη.

Μέση Τιμή των ετήσιων ρυθμών μεγέθυνσης + 2,70%. Μέση Τιμή των ετήσιων δημοσιονομικών ελλειμμάτων - 6,96%. (1993: - 12%, 1995: - 9,7%, 1999: - 5,8%). Δημόσιο χρέος περί το 100 - 105%. Μέση Τιμή των ετήσιων ρυθμών συσσώρευσης του δημοσίου χρέους + 1%. Δηλαδή ανακοπή της αυξητικής δυναμικής. Ανεργία περί το 9%. Το 1998 υποτίμηση δραχμής 12,6%.

2001-2003: μετά την ένταξη στην Ευρωζώνη

Η ένταξη στην Ευρωζώνη 1/1/2001 έγινε χωρίς η ελληνική οικονομία να ικανοποιεί τα κριτήρια. Όλοι εκτός και εντός Ελλάδας το γνώριζαν. Στους ισχυρούς της Ευρώπης, προφανώς, υπερίσχυσαν τα γεωπολιτικά κριτήρια. Το 2016, ο Σοσιαλιστής Επίτροπος Μοσκοβισί, γράφει: «Αποδεχθήκαμε να μπει στην

Ευρωζώνη μια οικονομία ελάχιστα ανταγωνιστική και ένα κράτος βαριά υπερχρεωμένο, με στοιχεία τα οποία ήταν παραποιημένα». Από το 2001, μεγαλώνει η διαφορά ανταγωνιστικότητας μεταξύ των χωρών του πυρήνα και της περιφέρειας της Ευρωζώνης. Τα ελλείμματα των χωρών της περιφέρειας γίνονται πλεονάσματα των χωρών του πυρήνα της Ευρωζώνης. Υπερβολική πιστωτική επέκταση και φθηνός δανεισμός. Έγιναν δημόσιες υποδομές. Σπατάλη πόρων. Μάλλον, μεγαλοϊδεατισμός η Ολυμπιάδα του 2004.

Μεγέθη: Μέση Τιμή των ετήσιων ρυθμών μεγέθυνσης + 4,60%. Μέση Τιμή των ετήσιων δημοσιονομικών ελλειμμάτων - 6,50%. (πχ 2002: - 6,10%, 2003: - 7,80%). Δημόσιο Χρέος 2001: 107%, 2002: 105%. Σταθεροποίηση αλλά όχι αντιστροφή της δυναμικής. Μετακύληση βαρών στην επόμενη περίοδο. Οι εταίροι μας, εκτός ορισμένων χωρών, είχαν δημόσιο χρέος περί το 70%. Ανεργία περί το 9%.

Περίοδος 7/3/2004 - 6/10/2009

Πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής

Η περίοδος θα εξετασθεί σε δύο υποπεριόδους, πριν και μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας κρίσης.

7/3/2004 - 31/12/2007, πριν την παγκόσμια κρίση

Μεγέθη: Μέση Τιμή των ετήσιων ρυθμών μεγέθυνσης + 3,65%. Μέση Τιμή των ετήσιων δημοσίων ελλειμμάτων - 6,20%. (Ενδεικτικά, 2005: -6,1%, 2006: -5,9%, 2007: -6,7%). Δημόσιο Χρέος: 2004: 103%, 2005: 107%, 2006: 103%, 2007: 103%.

Δηλαδή, το δημόσιο έλλειμμα μειώθηκε λίγο σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο εντός της ζώνης του ευρώ, ενώ το

δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ διατηρήθηκε στο ίδιο επίπεδο, το οποίο βεβαίως ήταν διαχρονικά υψηλό αφού από το 1992 είχε υπερβεί το 100% του ΑΕΠ. Και τούτο παρά τις μετακυλήσεις βαρών από την προηγούμενη περίοδο. Ανεργία περί το 8%.

Έγιναν αποκρατικοποιήσεις όπως Εμπορική Τράπεζα, Ολυμπιακή, μερίδιο του ΟΤΕ και Στρατηγικές επενδύσεις όπως Cosco, Finansbank. Σχεδιάσθηκαν και προχώρησαν οι μεγάλοι οδικοί άξονες και άλλα σημαντικά δημόσια έργα.

Μέσα του 2008 - Σεπτέμβριος 2009, εντός της παγκόσμιας κρίσης

Είναι γνωστό ότι το 2007 ξέσπασε στις ΗΠΑ η μεγαλύτερη παγκόσμια οικονομική κρίση. Το 2008 πέρασε στην Ευρώπη. Τότε κύπησε και την ελληνική οικονομία η οποία από το 3ο τρίμηνο μπαίνει σε διαταραχή. Ρυθμός μεγέθυνσης 2008: - 0,3%, 2009: -4,3%. Δημοσιονομικό Έλλειμμα: 2008: -10,1%, 2009: -15,1%. Δημόσιο Χρέος: 2008: 109%, 2009: 121%. Ανεργία 8,0%. Δηλαδή ύφεση και εκτίναξη των ελλειμμάτων όπως συνέβη σε όλες τις χώρες της ΕΕ (πχ Ιρλανδία -14,4%, Μ. Βρετανία -11,4%, Ισπανία -11,1% κοκ).

Από τα στοιχεία προκύπτει ότι η περίοδος μέχρι τις αρχές του 2008, υπήρξε συγκριτικά καλή. Βεβαίως, με τη οπτική των σημερινών εμπειριών, μπορούμε να πούμε ότι θα έπρεπε τότε αλλά και από χρόνια να έχουν εφαρμοσθεί πιο ριζικές θεραπείες στις μακροχρόνιες υποδόσκειες παθογένειες. Όμως, ως μην ξεχνάμε ότι ήμασταν μια κοινωνία που αντιδρούσαμε σε κάθε απόπειρα δομικής ή λειτουργικής βελτιωτικής αλλαγής. Αυτές τις μακροχρόνιες τάσεις η τότε κυβέρνηση δεν μπόρεσε να τις αντιστρέψει. Πχ Δεν μπόρεσε να ανακόψει την αύξηση του μισθολογικού κόστους και της συνταξιοδοτικής δαπάνης σε μια κοινωνία που είχε την ψευδαίσθηση ότι έχει το αχαλίνωτο δικαίωμα για μακροχρόνια ευμάρεια, χωρίς προσπάθειες. Υπενθυμίζω ότι σε συνθήκες πολλών μποφόρ στις 5 Φεβρουαρίου, στις 18 Μαρτίου, στις 25 Ιουνίου του 2009 η τότε κυβέρνηση έλαβε μέτρα περιστολής των δημοσίων δαπανών και αύξησης των εσόδων, αλλά ουδείς έδειξε το σθένος να στηρίξει το πάγωμα μισθών & συντάξεων, την αύξηση φόρων και άλλα ει-

πρακτικά μέτρα. Εφημερίδες τηλεοράσεις και ραδιόφωνα «στα κεραμίδια», έγραφαν και μιλούσαν για χαμηλές αυξήσεις «όσο ένα γιαουρτάκι», για «50 λεπτά ημερησίως» και άλλες εξυπνάδες. Υπενθυμίζω επίσης ότι στην έναρξη της κρίσης οι πολιτικές δυνάμεις της τότε αντιπολίτευσης δεν στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων. Όχι μόνο δεν ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση του τότε Πρωθυπουργού και δεν στήριξαν την εφαρμογή των σταθεροποιητικών μέτρων που λαμβάνονταν αλλά πυροδοτούσαν τις αντιδράσεις μιας καλομαθημένης και αμέριμνης κοινωνίας. Αντί να στηριχθεί η ομαλή πολιτική πορεία της χώρας εν μέσω της μεγάλης παγκόσμιας κρίσης, οι δυνάμεις του κατεστημένου με αιχμή του δόρατος την τότε αντιπολίτευση, εξώθησαν σε εκλογές αφού δεν συναινούσαν στην εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας πριν από εκλογές. Τότε οι Έλληνες πολίτες πλειοψηφικά, αγνοώντας την κρίση, αντί της περιοριστικής πολιτικής που πρότεινε ο κ. Καραμανλής, προέκριναν το «λεφτά υπάρχουν» του κ. Παπανδρέου. Υπενθυμίζω ότι η χώρα μέχρι τότε αναχρηματοδοτούσε το δημόσιο χρέος της από τις αγορές, με χαμηλά επιτόκια. Στις 5/10 το spread του δανεισμού από τις αγορές ήταν 132 μβ και ο βαθμός αξιολόγησης της οικονομίας ήταν στο Α-.

* Ομότ. Καθηγητής Οικονομικής Αξιολόγησης Επενδύσεων και Πολιτικών στην Εκπαίδευση, τη Δια Βίου Μάθηση και την Έρευνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Πρόεδρος του Ελληνικού Ινστιτούτου Οικονομικών της Εκπαίδευσης & Δια Βίου Μάθησης, της Έρευνας & Καινοτομίας. Μέλος του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ειδικών στα Οικονομικά της Εκπαίδευσης

Ολοκληρώνεται στο επόμενο μας φύλλο με το Γ' μέρος

Συνέχεια από
το προηγούμενό μας φύλλο

Ελληνική Οικονομία:

Πορεία από το 1821 έως σήμερα με επιτυχίες, λάθη και κλυδωνισμούς

μέρος 3ο

Κωνσταντίνος Τσαμαδιάς*

Περίοδος 6/10/2009 –
11/11/2011

Πρωθυπουργός Γεώργιος
Παπανδρέου

Μέχρι την ένταξη στο μ-
χανισμό στήριξης 23 Απρ
2010

Το τελευταίο τρίμηνο του 2009 και το πρώτο τετράμηνο του 2010 η κυβέρνηση του κ Γεωργίου Παπανδρέου πήρε μέτρα επεκτατικά, αντίθετα προς τα αναγκαία. Με άστοχες δηλώσεις αποσταθεροποιούσε την εύθραυστη οικονομία. Είχαμε συνεχείς υποβαθμίσεις της ελληνικής οικονομίας από διεθνείς οίκους αξιολόγησης. Οι λανθασμένες επιλογές της Κυβέρνησης Παπανδρέου κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2009 επιβάρυναν το δημόσιο έλλειμμα του 2009 κατά 9,3 δις ευρώ και βεβαίως το δημόσιο χρέος. Επιπροσθέτως, έγιναν αλλαγές στις

μεθόδους μέτρησης και των πρακτικών των EUROSTAT και ΕΛ-
STAT, στις αρχές του 2010, που επιβάρυναν τα αποτελέσματα του 2009. Τα spreads στις 21/1/10 ξεπέρασαν τις 300 μβ και τον Απρίλιο τις 1000 μβ με συνέπεια η χώρα να τεθεί εκτός αγορών και να ενταχθεί στον τριμερή μηχανισμό στήριξης (ΕΕ, ΕΚΤ, ΔΝΤ) και το 1^ο Μνημόνιο.

Ερωτήματα:

1^ο: Η ένταξη στο μηχανισμό στήριξης και το μνημόνιο θα μπορούσε να αποφευχθεί?

Πιστεύω πως ναι. Βεβαίως υπό την προϋπόθεση ότι θα υπήρχε πολιτική σταθερότητα και περιοριστικά μέτρα. Έτσι, ακόμη και αν η χώρα προσέφευγε σε βοήθεια θα το έκανε από σαφώς καλύτερες θέσεις. Οπότε θα έμπαινε και σε ηπιότερες θεραπευσίες. Προς επίρρωση αυτής της πεποίθησής επικαλούμε τον κ. Σημίτη ο οποίος σε συνέντευξή του είπε: «Το μνημόνιο δεν ήταν μονόδρομος. Ο Γιώργιος Παπανδρέου έλεγε σαχλαμάρες». Και στο forum των Δελφών ότι «αυτές δεν ήταν διαπραγματεύσεις».

2^ο: Τι έγινε με τα στοιχεία το 2010 (θέμα Γεωργίου)?

Το 2010, έγινε μεταφορά βαρών στο 2009 και αλλαγή στις μεθοδολογίες μέτρησης. Αυτές οι πρακτικές την κρίσιμη στιγμή επιβάρυναν τα στοιχεία της ελληνικής οικονομίας του 2009 και δικαιολόγησαν την ένταξη στο μηχανισμό στήριξης και το σκληρό (μάλλον προς παραδειγματισμό άλλων) μνημόνιο.

Εντός του 1^{ου} κακοσχεδιασμένου μνημονίου.

Η λανθασμένη συνταγή και η αναποτελεσματική εφαρμογή οδήγησε σε βαθιά ύφεση και υψηλή ανεργία. Μεγάλες περικοπές μισθών και συντάξεων. Επιβολή νέων φόρων. Η χώρα μπήκε σε διαδικασία εσωτερικής υποτίμησης κινούμενη σε καθοδικό σπινάκι. Ύφεση το 2010: -5,5% και το 2011: -9,1%

Έκτοτε

Περίοδος 20/6/2012 – 26/1/2015

Πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς

Η κυβέρνηση συνέβαλε στην εξυγίανση των δημόσιων οικο-

νομικών, έφερε την οικονομία προς την πόρτα εξόδου από την ύφεση (2013: -3,2% και 2014: +0,4%), ενώ δεν απέφυγε παραλείψεις και λάθη σε διάφορους τομείς.

Περίοδος 27/1/2015 - Σήμερα

Πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας

Μετά τις ιδεοληψίες, τις ασυναρτησίες, τις μαγικές και τις καυτηρησίες των πρώτων 8 μηνών του 2015, που προκάλεσαν μεγάλη ζημιά, η κυβέρνηση προσπαθεί τώρα να βγάλει το κεφάλι της οικονομίας πάνω από τη θάλασσα. (ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ /ύφεση: 2015:- 0,20% και 2016: 0,00%). Αναμένεται η συνέχεια.

Κλείνω, με 20 γενικά συμπεράσματα από την επισκόπηση των 200 περίπου χρόνων:

- 1ον. Η Ελλάδα, λόγω της κατοχής για 400 περίπου χρόνια από τους Οθωμανούς, δεν έλαβε μέρος στις μεγάλες διεργασίες που πραγματοποιήθηκαν, στην Κεντρική Ευρώπη. Το γεγονός αυτό ερμηνεύει μέρος των μέχρι σήμερα υστερήσεων έναντι των χωρών της κεντρικής Ευρώπης.
- 2ον. Η επανάσταση του 1821 και η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους αποτελεί κατάκτηση των Ελλήνων, χωρίς να παραγνωρίζεται και η συνδρομή των τότε μεγάλων δυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας).
- 3ον. Η ελληνική οικονομία, διαχρονικά, προσπαθεί, να κλείσει τις υστερήσεις, με μικρότερη ή μεγαλύτερη επιτυχία κατά περιόδους.
- 4ον. Η διαχρονικά μεγάλη γεωπολιτική αξία της περιοχής και το ενδιαφέρον των μεγάλων & ισχυρών του πλανήτη για τον έλεγχό της αποτελεί δυνητικά, δυνατό ή και αδύνατο σημείο για τη χώρα.
- 5ον. Το νεοελληνικό Κράτος είναι διαχρονικά περιορισμένης ανεξαρτησίας. Το τελευταίο εγχείρημα του Κώστα Καραμανλή για διεύρυνση των βαθμών ελευθερίας δεν τελεσφόρησε, αφού η χώρα δεν έχει αστική τάξη με εθνική συνείδηση, για να στηρίξει τέτοιες στρατηγικές.
- 6ον. Την διαδρομή των 200 περίπου χρόνων του νεοελληνικού κράτους χαρακτηρίζει:
 - α. Η σωστή επιλογή συμμάχων, σε όλους τους μεγάλους πολέμους. Το κράτος μετά από κάθε πόλεμο μεγάλωνε.
 - β. Η ροπή προς εμφύλιες διαμάχες, με καταστροφικά αποτελέσματα στην οικονομία και όχι μόνο. Αν η ροπή αυτή δεν υπήρχε ή είχε ελεγχθεί, τότε η χώρα δεν θα τελούσε σχεδόν διαρκώς υπό καθεστώδες μνημονίων ή επιτηρήσεων και θα είχε άλλη δυναμική στη διεθνή σκηνή.
- 7ον. Η οικονομία διαχρονικά δεν απέκτησε βάθος. Ήταν και είναι ρηχή. Το αβαθές της οικονομίας την καθιστά περισσότερο ευάλωτη σε εξωγενείς διαταραχές. Προσπάθεια για να αποκτήσει βαριά βιομηχανία έγινε μόνο την περίοδο 1955-1965.
- 8ον. Η ελληνική οικονομία διαχρονικά έχει, χαμηλή παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα με εσωστρεφή προσανατολισμό. Το γεγονός αυτό αποτελεί και το αίτιο-πυ-

ρήνα της σημερινής οικονομικής κρίσης. Το δημόσιο χρέος αποτελεί παράγωγο πρόβλημα.

- 9ον. Τα δημόσια οικονομικά, διαχρονικά ήταν εύθραυστα. Η χώρα είχε 4 επίσημες πτωχεύσεις. Ευστάθεια παρουσίασαν μόνο την περίοδο 1955 – 1980.
 - 10ον. Τη δεκαετία του 80 και στη συνέχεια η ελληνική οικονομία κατέγραψε υψηλά δίδαμα έλλειμματα και εκρηκτική αυξητική δυναμική του δημοσίου χρέους. Στη συνέχεια τα δημόσια οικονομικά κινούνται «επί ξηρού ακμής». Οι μεταγενέστερες κυβερνήσεις, πριν την ένταξη στα μνημόνια, φρέναραν την αυξητική δυναμική αλλά δεν την αντέστρεψαν.
 - 11ον. Η Ελλάδα πραγματοποιεί, διαχρονικά, υψηλές δημόσιες δαπάνες για αμυντικούς εξοπλισμούς. Τούτο αποτελεί βασική αιτία των υπερχρεώσεων του κράτους και των χρεοκοπιών του.
 - 12ον. Η ελληνική κοινωνία, διαρκώς πυροδοτούμενη από τα ΜΜΕ και τις ανεπαρκείς ελίτ (της ιδιοτελείας), απεδείχθη αντιδραστική σε κάθε προσπάθεια νοικοκυρέματος. Αδιαφορούσε για το δημόσιο μακροχρόνιο συμφέρον.
 - 13ον. Η οικονομία μπήκε σε διαταραχή, με το ξέσπασμα της μεγαλύτερης παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στις ΗΠΑ το 2007, που πέρασε στην Ευρώπη το 2008.
 - 14ον. Τότε, μιντιαρχες, κατεστημένοι δημοσιογράφοι και ανεπαρκείς ακαδημαϊκές και επιχειρηματικές ελίτ, αντί να ηγηθούν στην πορεία αντιμετώπισης της κρίσης έπαιξαν αποσταθεροποιητικό ρόλο.
 - 15ον. Λανθασμένοι πολιτικοί χειρισμοί οδήγησαν τη χώρα τον Μάιο του 2010, στο μηχανισμό στήριξης και το σκληρό μνημόνιο. Βεβαίως, οι ρίζες της κρίσης ανάγονται στη συσσωρευμένη αναβολή των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων κατά τις προηγούμενες δεκαετίες.
 - 16ον. Έκτοτε, μέσα στο ανηφορικό τούνελ, με πολιτικές εσωτερικής υποτίμησης η οικονομία έχει μικρύνει κατά 26% και ουσιαστικά δεν έχει πάρει μπρος. Το οικονομικό και κοινωνικό κόστος από την εφαρμογή των μνημονίων είναι τεράστιο. Όμως, τώρα δεν έχουμε εναλλακτική πορεία γιατί το κόστος θα είναι ακόμη μεγαλύτερο.
 - 17ον. Η προσπάθεια, για δημοσιονομική προσαρμογή, πειθαρχία και δομικές αλλαγές συναντά και σήμερα αντιστάσεις. Μεγάλο μέρος της οικονομίας, εξακολουθεί να λειτουργεί, με ευθύνη και των πολιτών, στην γκρίζα περιοχή. Αυτά τα χρόνια, δυστυχώς, καταδείχθηκε και πάλι η αδυναμία του ελληνικού συστήματος να προσφέρει, αλλά και η αδυναμία της εγχώριας κοινωνίας πολιτών να διεκδικήσει την πραγματοποίηση των αλλαγών εκείνων που θα «ξεβόλευαν» με συγκεκριμένες ομάδες συμφερόντων, αλλά θα προωθούσαν μια βιώσιμη ανάπτυξη, με αύξηση της ανταγωνιστικότητας, αλλά και περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη, προς όφελος του γενικού συμφέροντος και της χώρας. Προκαλεί απογοήτευση η διαπίστωση ότι το ελληνικό σύστημα δέχεται τις οδυνηρές και αναγκαίες αλλαγές μόνο ως αποτέλεσμα εξωτερικής πίεσης, και μάλιστα υπό την άμεση απειλή της χρεοκοπίας, και αυτό δεν συνιστά τεκμήριο ούτε ποιότητας ούτε αποτελεσματικότητας της ελληνικής δημοκρατίας.
 - 18ον. Το εγώ υπερισχύει του εμείς. Πρέπει να γίνει αλλαγή της ισορροπίας μεταξύ ατομικού και συλλογικού, υπέρ του δεύτερου.
 - 19ον. Σημαντικότερες πολιτικές προσωπικότητες στα 200 χρόνια του νεοελληνικού κράτους: Καποδίστριας, Τρικούπης, Βενιζέλος, Καραμανλής.
 - 20ον. Η Ελλάδα, 200 περίπου χρόνια μετά την επανάσταση, παρά τους κλυδωνισμούς, παραμένει η πλέον ευημερούσα περιοχή από όσες ήταν υπό την παλαιά Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ελπίζω αυτή τουλάχιστον τη θέση να τη διατηρήσουμε.
- Όσον αφορά το παρόν και το μέλλον, υπενθυμίζω τα λόγια του Θουκυδίδη: «Περισσότερο φοβάμαι τα δικά μας λάθη, παρά τα σχέδια των εχθρών».

* Ομότ. Καθηγητής Οικονομικής Αξιολόγησης Επενδύσεων και Πολιτικών στην Εκπαίδευση, τη Δια Βίου Μάθηση και την Έρευνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Πρόεδρος του Ελληνικού Ινστιτούτου Οικονομικών της Εκπαίδευσης & Δια Βίου Μάθησης, της Έρευνας & Καινοτομίας. Μέλος του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ειδικών στα Οικονομικά της Εκπαίδευσης